

برمدار امام حسین (ع) همه

عاطفه جعفری
خبرنگار گروه فرهنگ

روح‌الله رجایی (که خداوند رحمتش کند) در کتاب «زان تشنگان» نشر اطراف، وقتی از امام حسین (ع) می‌گوید، او را امام حسین (ع) همه می‌داند و خودش را مدیون پدر بزرگی که او را عاشق کر بلا کرد، او در بخشی از روایت این کتاب نوشته: «پدر بزرگم کر بلائی محمد رحیم پیرمرد چیزفهمی بود که شوق و عشق کر بلا را در دلم کاشت و بزرگ‌ترین اثری را برایم گذاشت که می‌شد و می‌توانست. فقط خواسته‌ام از پیرمردی روستایی بنویسم که امام حسین (ع) را جور عجیبی دوست داشت. حکیم ساده و کوچکی که غرب‌ترین حرف‌های جهان را در سال‌های کودکی در گوشم تکرار کرد. هنوز صدایش در گوشم است که رو به کر بلا می‌ایستاد و سعدی می‌خواند که: «تو صبر از من توانی کرد و من صبر از تو نتوانم.» خیال کرده‌ام اگر دربار او

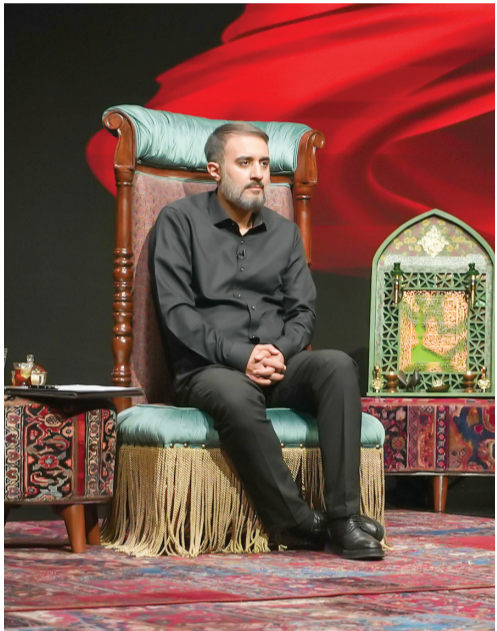
چیزی نمی‌نوشتم و آنچه از او با چشم‌های خود دیده و با گوش‌های خود شنیده بودم را جایی ثبت نمی‌کردم، چیزی بزرگی به او بدهکار بودم. کر بلائی محمد رحیم در چشم من عاشق‌ترین مردی است که تا کنون در این جهان زیسته است. خواستم شما هم روایت این عاشقی را خوانده باشید، همین.» برای آن‌ان که معتقدند حسین (ع) و مکتبش محدود به روز عاشورا و ارض کر بلا نیست، جمله «امام حسین (ع) برای همه است» قابل‌درک است. شیفتگان حسین (ع) معتقدند امام‌شان، رفیقی است که آنها را رها نمی‌کند و می‌توانند در تمام دقایق زندگی، از رحمت بی‌انتهای او بهره‌برند. کشف دل‌بستگی به چنین امامی از میان دل و چشمان شیفتگانش شاید کار ساده‌ای به نظر بیاید، اما اینکه چگونه این معنا به جادوی تصویر بدل شود، کار ساده‌ای نیست و کاری که برنامه «مهلا» می‌کند نمایش همین عاشقی است. میهمانانی که به مهلا دعوت می‌شوند، برای مخاطبش در جای دیگری به کسوت دیگری شناخته شده‌اند اما در این برنامه به مرام دلدادگی حسین (ع) مقابل دوربین

می‌نشینند. محمد حسین پویانفر، مداح اهل بیت (ع)، همچون چهار فصل قبل، اجرای این برنامه اینترنتی را برعهده دارد.

شروع ساخت این برنامه در روزهای شیوع ویروس کرونا بود. ایمان قیاسی، تهیه‌کننده چهار فصل از برنامه مهلا، مردادماه سال ۱۳۹۹ درباره ایده شکل‌گیری این ویژه‌برنامه گفته بود: «دوماه قبل از آغاز ماه محرم روی طرحی که در نهایت به مهلا ختم شد، با دوستان خود کار کردیم و قصد داشتیم حتما برای محرم آن را به مرحله اجرا برسانیم. از آنجا که امسال به دلیل کرونا مردم نمی‌توانستند مانند گذشته در مجالس عزای امام حسین (ع) حاضر شوند، تصمیم گرفتیم مهلا را تولید کنیم تا علاوه بر ادای دین به امام حسین (ع)، مردم هم بتوانند در خانه این ویژه‌برنامه را تماشا کنند. خدا را شاکریم که لطف و کرم امام حسین (ع) جواب داد و مخاطبان توانستند با مهلا ارتباط برقرار و آن را تماشا کنند.»

از ویژگی‌های مثبتی که قیاسی برای این برنامه‌ها برشمرده، نگاه به سلاقی

مختلف است. در مهلا و برنامه‌هایی که با این مدل در این سال‌ها ساخته می‌شوند، فقط یک سلیقه خاص دیده نمی‌شود و برنامه‌سازان معیار انتخاب‌شان علاقه به امام حسین (ع) است، فارغ از هرگونه تیپ و قضایای ظاهری. غلبه چنین نگاهی در دل هیئات و مراسم‌های مذهبی وجود داشته است اما چهارچوب‌های ذهنی که سال‌ها توسط رسانه‌ها برای ما ساخته شده، چیز دیگری و خارج از واقعیت‌های دستگاه عاشقی امام حسین (ع) است. فرم غالبی که برای برنامه مهلا انتخاب شده، گفت‌وگو با میهمان است اما مخاطب با یک برنامه گفت‌وگومحور طرف نیست و آنچه متفاوتش می‌کند، نحوه پرداخت و نگاه مجری و میهمان به واقعه عاشورای ۶۱ هجری است. سوالات خارج از آن چیزی که میهمان برنامه از آن بی‌خبر باشد، طراحی نشده است. سال گذشته حضور مصطفی راغب در این برنامه بازخوردهای متفاوتی داشت؛ خواننده‌ای که خودش را راجعه هیاتی می‌داند و نوحه‌خوان امام حسین در ایام محرم است.

تهیه‌کننده مهلا در گفت‌وگو با «فرهنگستان»:

خط قرمز ما شخصی‌سازی امام حسین برای یک گروه خاص است

فرهنگ ماست. به همین دلیل است که ما در اجتماعات حسینی افرادی از ادیان دیگر نیز مشاهده می‌کنیم. ما سعی کردیم همان شعار «حب‌الحسین بیجمعا» را داشته باشیم. تأکید بر مغناطیس امام حسین (ع) که در این ایام، همه افراد با همه سلیقه‌ها را هم سو می‌کند، تأکید ما در برنامه مهلاست.»

خط قرمز مهلا

برنامه‌سازی در تلویزیون و شبکه نمایش خانگی همان‌طور که گفتیم تفاوت‌هایی دارد و گاهی خط قرمزهایی هم به آن می‌رسد؛ از ماندگاران در مورد خط قرمزهای مهلا پرسیدم که او گفت: «تنها خط قرمز ما در برنامه مهلا، شخصی‌کردن امام حسین (ع) برای یک گروه خاص است.»

مهلا می‌خواهد حب‌الحسین بیجمعا باشد

ممکن است برخی گمان کنند سوگوری برای امام حسین (ع) یک آیین تکرار شونده است، اما جنس محرم هر سال و تفاوت‌های آن با سال‌های قبل و تأثیرات اجتماعی‌ای که در جامعه می‌گذارد، نوع مواجهه هر سال ما با عزای حسین (ع) را تازه و نو نگه می‌دارد. از ماندگاران در مورد مهلا و این تغییرات پرسیدم و او در جواب به زیست‌بوم ایرانی‌ها در نسبت با امام حسین (ع) اشاره کرد و گفت: «در زیست‌بوم ما امام حسین (ع) به معنای خاطرات دوست‌داشتنی کودکی از اجتماع‌های ساده و بی‌ریای هیات‌های محلی است که فارغ از دیانت، گویی بخشی از

می‌شوند و به سواتی که محمد حسین پویانفر می‌پرسد، جواب می‌دهند. از ماندگاران درخصوص معیار انتخاب میهمانان پرسیدم و او گفت: «معیار انتخاب میهمانان، پرداخت به شخصیت افرادی است که هنر و تفکر خود را در مسیر امام حسین (ع) بنا کرده‌اند و از نگاهی تازه است و افرادی که بتوانند به این شکل به زندگی‌شان پرداخت، از طرف برنامه دعوت شدند.»

تفاوت در مخاطب

برنامه مهلا و برنامه‌های دیگری که مانند این هستند، در شبکه نمایش خانگی پخش می‌شوند و طبیعتا با برنامه‌هایی که در رسانه ملی ساخته می‌شود تفاوت‌هایی دارند، از تهیه‌کننده درخصوص تفاوت‌های این دو مدل برنامه‌سازی پرسیدم که وی گفت: «مهم‌ترین تفاوت برنامه‌سازی در پلتفرم و رسانه ملی تفاوت در نگاه مخاطب است و این موضوع در طراحی و ارائه برنامه تفاوت‌هایی ایجاد می‌کند.»

برنامه مهلا در این پنج سال توانسته دنبال‌کنندگانش را راضی نگه دارد. مخاطب گویی در کنار میهمان می‌نشیند و خاطرات خودش را از زبان او مرور می‌کند. فصل پنجم برنامه با تیم جدیدی شکل گرفته است و برای اینکه بیشتر از این برنامه بدانیم به سراغ محمد رضا ماندگاران، تهیه‌کننده این فصل از برنامه رفیق تا بریمان از رویکردی که برای این برنامه انتخاب کرد، بگویید. سوال اول را از تغییرات فصل جدید پرسیدم و او در مورد این موضوع گفت: «در سال‌های گذشته قرار بر این بود که روایت مردم و گروه‌های مختلف از امام حسین (ع) شنیده شود. امسال تیم برنامه‌ساز تلاش کرد علاوه بر این موضوع به برش‌هایی از زندگی سیدالشهدا که قبلا کمتر به آن پرداخته شده اشاره کند و نظرات میهمانان در مورد این موضوعات شنیده شود.»

میهمانان تفکر و هنرشان را در مسیر حسین داشتند

یکی از ویژگی‌های مهم این برنامه‌ها، میهمانانی است که در آن حاضر

نگاهی به نوحه‌های خارجی که در ایران مشهور شدند

یک یا حسین دیگر

میلاذ جلیل‌زاده
خبرنگار گروه فرهنگ

عزای سیدالشهدا این‌خصوصیت ویژه و ممتاز را در خودش دارد که زبانی یکسان و جهان‌شمول بین انسان‌هایی که از ملیت‌ها و فرهنگ‌ها و زبان‌های مختلف هستند ایجاد می‌کند. یکی از اعلاترین نمودهای این یکرنگی و یگانگی را می‌توان در راهپیمایی اربعین دید که بزرگ‌ترین پیاده‌روی مذهبی جهان به حساب می‌آید و نه تنها خصوصیت‌های پدیدآمده بین دو ملت ایران و عراق پس از جنگی هشت‌ساله را توهم کرد، بلکه پای اقوام و ملت‌های دیگر را هم در این مسیر کشاند و به نمادی از یکرنگی انسان‌های رنگارنگ زیر بیرقی اعتقادی تبدیل شد. از سوی دیگر مردم هر جای این جهان یک‌جور برای امام حسین عزاداری می‌کنند و این دست‌آیین‌ها را می‌توان حامل و نگهدارنده فرهنگ‌های بومی مردم مختلف دنیا دانست. به عبارتی عزاداری امام حسین هم زبانی مشترک و جهانگی بین پیروان پیام‌رهای بخش عاشورا ایجاد می‌کند و هم در عین حال حامل بومی‌ترین عناصر فرهنگی هر منطقه و قومی است. برای اینکه اجتماع و عجب شدن این دو عنصر متضاد را بتوان بهتر درک کرد می‌توان به نوحه‌هایی توجه کرد که در خارج از ایران و به زبانی غیر از فارسی خوانده شده‌اند اما مخاطبان ایرانی به آنها علاقه‌ای فراوان پیدا کرده‌اند. نوحه‌هایی که به زبان‌های ترکی، اردو و عربی خوانده شده‌اند و ایرانی‌ها هم علاقه زیادی به آنها نشان داده‌اند؛ همچنانکه در کشورهای دیگر هم گاهی علاقه‌مندی زیادی به نوحه‌های ایرانی در میان آنها دیده شده که حتی یک کلمه هم فارسی نمی‌دانند و به این موضوع می‌توان در گزارشی مستقل و مجزا پرداخت. در ادامه به چند مورد از نوحه‌هایی که در خارج از ایران و به زبانی غیر از فارسی خوانده شده‌اند اما به شدت مورد علاقه ایرانی‌ها بوده‌اند اشاره شده است.

دنیانا ظلام؛ ذوالفقار سرور

پسرکی نوجوان در حرم امام حسین روی یکی از سکوها نشسته و یک مخاطب هم کنار دستش است و به خواندن او گوش می‌دهد. پسرکی روی پایش می‌زند و در عربی می‌خواند؛ دنیانا ظلام... دنیای تاریک من، با گریه بر تو روشن می‌شود. کسی که بر تو گریه نکند، زندگی‌اش حرام است! کسی که حسین ندارد، آخرت ندارد... و آخرتش، تباہ و هیچ است! حق دارم تشنه باشم... به امید معشوقم! لازم نیست به دیدار کسی بروم... خودش می‌آید! بعدها این نوحه از زبان مداحان حرفه‌ای زیادی شنیده شد که گسترش آن از لبنان تا ایران می‌رسید اما شاید هیچ کدام به اندازه آن نوحه دلی و بی‌تکلف که ذوالفقار سرور خواند بین مردم محبوب نشد.

شاه است حسین، پادشاه است حسین؛ ندیم سرور

سیدندیم رضاسرور رضوی معروف به «ندیم سرور» یکی از بزرگ‌ترین مداحان شبه‌قاره هند است که تا به حال قطعات پرشماره‌ای از او به انتشار رسیده و در سراسر جهان پسنندیده شده است. ندیم سرور در ۲۵ اکتبر ۱۹۷۰ در کراچی پاکستان به دنیا آمد و اکنون ۵۳ ساله است. قطعات موفق او کر بلا ماشاالله (۱۳۹۶)، زنده باد یا حسین (۱۳۹۳)، پادشاه حسین (۱۳۹۵) یا علی یا حسین (۱۳۹۰) هستند. مادر ندیم سرور سیده نرجس خاتون و پدرش سیداسرار حسین رضوی است. ندیم نوحه‌خوانی را از مادرش آموخت که در ماه محرم او را با خود به میان جماعت عزادار می‌برد. ندیم سرور، نوحه و ثناخوان مشهور جهانی است که بیشترین نوحه را خوانده است. همه ساله در ماه محرم مردم منتظر عزاداری جدید خود هستند. بیشتر این نوحه‌ها در ایران هم کم و بیش شنیده شده‌اند اما یکی از معروف‌ترین قطعات ندیم سرور که ایرانی‌های بسیاری با آن آشنا هستند با عنوان «شاه از حسین، پادشاه است حسین» شناخته می‌شود. همچنانکه از این عنوان برمی‌آید بسیاری از ایرانی‌ها بدون نیاز به ترجمه می‌توانند معنی بخش زیادی از این نوحه را متوجه شوند. در ضمن دودمه «شاه است حسین و پادشاه است حسین» از دیرباز در میان ایرانی‌ها هم رایج بود و شاید این موارد به علاوه ملودی گیرا و اجرایی شورانگیز ندیم سرور به دیده شدن این قطعه در میان ایرانی‌ها و علاقه‌مندی به آن موثر بوده است.

سسلم کرب و بلا؛ سیدطالع برادریگاهی باکویی

سیدطالع برادریگاهی باکویی مداح اهل جمهوری آذربایجان را خیلی از ایرانی‌ها با نوحه سلم کرب و بلا می‌شناسند. سبک نوحه‌خوانی او بسیار شبیه است به خیلی از مداحان آذری زبان ایران از جمله مؤذن زاده اردبیلی که از میان آنها هم قطعات بسیاری توانسته‌اند به شهرت برسند و حتی مورد علاقه کسانی قرار بگیرند که زبان ترکی را بلد نیستند. مثلا نوحه زینب، زینب مرحوم مؤذن زاده امداحی‌های دیگر از مداحان زنجان. اما سیدطالع باکویی هم توانست با یکی از نوحه‌هایش برای اکثر مخاطبان ایرانی نامی آشنا پیدا کند. «کر بلا را صدا می‌کنم» از لحاظ محتوایی در راستای همان درون‌مایه معروفی قرار می‌گیرد که آرزوی زیارت را ززمه می‌کنند و عرض ارادت و عشق و هم‌پیمانی با امام حسین دارند. در قسمتی از این نوحه آمده؛ صدا می‌زنم کر بلا رو، صدا می‌زنم حسین کرب و بلا رو تو سرم شوق کر بلاست نینوا صبرم رو ازم گرفت از زبان آتشین صدا میاد جانم فدای اون شاهی که در خاک تو آرمیده ای ماوا و ریسمان اهل دل ای صاحب صحن و رواق زیبا من را درد فراق و دوری تو به آتش کشیده

